

Гъэтхапэм и 14-р – адыгабзэмрэ тхыбзэмрэ я Маф

ТЫЗЭКЬОТМЭ – ТЫЛЪЭШ!

1923-рэ ильясым
Гъэтхапэм
Къыштегъэжъагъзу къыдэкъи

№ № 45 — 46 (22016)

2020-рэ ильяс

ШЭМБЭТ

Гъэтхапэм и 14

Осе гъэнэфагъе илэп

Къыхатыутыгъэхэр ыкъи
нэмэгэл къэбархэр
тисайт ижүүлтээштийн

WWW.ADYGOVOICE.RU

Адыгэ Республикаем и Правительствэ игъээзет

122

Адыгабзэм иухъумакIу

Кілэеягъадж. Мы гушиэм нэбгырэ пэпчь ежь мэхъэнэ гъэнэфагъе реты. Зыхэмкэ — ар ным фэд, адрэхэмкэ — шэныгъэ языгъэгъотырэ цыф, ящэнэрэхэмкэ — шыиенгъэм ильэгъотеш.

Непэ зигугу къесшымэ сшоигъо Анзэрэкъо Светланэ Аскэрбый ыпхъум а гушиэм пстэури фэгъэхъыг, ар кілэеягъадж шыыпкъ, исэнэхъат хэшъикъышо физиэ специалист. Иштыхъу аригъалозэ ильэс пчыагъэм Адыгэ кілэеягъадж колледжим (училищым) адыгабзэмкэ икілэеягъаджэю юф щишлагъ. Непэ къызэнсигъэмэригъеджакъэхэм шүккэ агу къекъижы, шхъэкіефэнгъэ-

шко фашы. Илофшэнкни, ишыиенгъэ епльыкіеки, изеклыакіеки аш фэдэ фыщытыкъэр къызэрилэжъыгъэм щеч хэльэп. Адыгабзэм изэгъэшэн, икъэухъумэн ары анахъэу зыпылтыр. Ныбжыкъіхэм, студентхэм ямызакъоу, тиэшхъэтхэм ныдэлэфыбзэр агульэу руѓушынхэм сидигуу мэхъанэшко ритыгъ.

(Икъех я 5-рэ н. ит).

Адыгеим и Лышъхъэ журналистхэм яупчIэхэм джэуап къаритыжыгъ

Республикэм иминистрэхэм я Кабинет гъэрекло юф зэришагъэм фэгъэхъыгъэ зэфэхъысыжъхэр Адыгэ Республикаем и Лышъхъэ Къэралыгъо филармонием къызыщеш нэуж журналистхэм яупчIэхэм джэуап къаритыжыгъ.

Пресс-конференцием анахъэу анаэ зыщытагъетыгъэр Адыгеим хэхъоныгъе эзигъэшыщхэ проектхэмэр цыфхэм ящыиекіе-псэукъа зыкъегъээтигъянэмрэ ары. Журналистхэр джащ фэдэу Урысые Федерацием и Президент Урысыем и Федеральнаэ Зэlyukъэ faktroy къышыгъэ Джэпсальэм къыщигъянэфагъэхэш пшэрыльхъэр, лъэпкъ проектхэр, къэралыгъо программхэр зэрэгэцакъэхэрэм агъегумэкиштыгъэх.

Республикэм экономикэ, инвестиции амалхэу илэхэм, мэкью-мэштим, промышленностим, псаунигъэм икъэухъумэн,

социальнэ лъэнъыкъом, туризмэ, псэуплэ-коммуналнэ хъызметим, гъогушынным ялхыгъэхэ юфыгъохъими мышщахэппльагъэх.

Адыгеим и Лышъхъэ хэбээ къулыкъуухэм юф зэрашIэрэм игъекъотыгъэу пресс-конференцием къыщытагъиагъ.

— 2018-рэ ильясым инвестицихэмкэ пэртнагъээр зыгъыгъэхэм Адыгеир ашыщыгъ. Гъэреклю юфхэр джарэущтэу щытыгъэха? Сыд фэдэ проектха анахъэу къыхэгъэшхэ, ин-

весторхэр къызыхэгъэлажъэхэшилоигъуагъэхэр?

— Рейтингхэм къызэрраушхъатырэмкэ, инвестициихэуу къыхалхъэхэрэмкэ Урысые Федерацием ишъолтырхэу пэртнагъэ зыгъхэм ясатыре Адыгэ Республикар хэхъэ. Гъэрекло республикэр чыпли 9-кіэ лъыклотагъ ыкъи рейтингим я 26-рэ чыплэр щиубытагъ.

2019-рэ ильясым капитал шхъаэм сомэ миллиард 42,381-рэ хъурэе инвестициихэр къыхалхъагъэх. 2018-рэ ильясым къыхалхъэгъагъэм егъэшшагъэм, ар проценти 126,4-рэ мэхъу.

Джыдэдэм сомэ миллиард 60 фэдэз хъурэе инвестициихэр зыпэуагъэхъащхэ проект 27-мэ юф адашэ.

2019-рэ ильясым агъецкIагъэхэ проектышхохэм зэу ашыщ МВти 150-рэ зильэшгъээ электростанциеу жыккэ юф зышэнэу агъэпсыгъэр, пчэныщэр къызыщахъыжыщт ыкъи переработкэ зыщашыщт ООО-у «Мирный-Адыгея» зыфиорэр зэрэгъэпсыгъэр. Талэкэ пчэн минутум ехъу зырыз зыщаыгъыщт фермэ 12-м нэс агъэпсынэу раххуихъэ. Джащ фэдэу сатыу-зыгъэпсэфыпэ гучэу «МЕГА» зыфиорэм иятлонэрэ чэзыу игъэлэсни лъягъэктэшт.

Предпринимательствэ цыклюмрэ гурытымрэ йэплигъу ягъэгъотыгъэним тэгээпсэхъэгъэ лъэпкъ проектим къыдыхэлтыгъэу предпринимательствэм йэплигъу езьтышт Гупчэ Адыгэ Республикэм гъэрекло къышызэуахыгъ.

(Икъех я 2 — 4-рэ н. арты).

Адыгеим и Лышъхъэ журналистхэм

— **Инвестициехэр республикэм нахыбэу къыхальхъанхэмкэ анахъэу йоффхэр къызэти-зылажэрэр электроэнергиер зэ-рафимикиурэр ары. Мы лъэн-къомкэ сыйда пашхэм ашигэр?**

— Мы йоффхэр зэшохыгъэнным пае ПАО-у «Россети», ПАО-у «Кубаньэнерго», Урысые Федерации энергетикэмкэ и Министерства йофф адатшэшэ. Республиком иллектросетевой комплекс изегъешушомбгүн фэгъэхыгъэу ПАО-у «Россети» иправление итхаматэу Павел Ливинскэм 2019-рэ ильэсым игъэтхапэ сыйдгүшчилгэгъа.

Жыккэе йофф зышэрэ паркым республикэр энергиеу зыфыцкылэрэм ипроцент 20-р кыригыжкужынэу тэгүгъэ.

— **Республикэм ичып йэхэу зиэ-кономикэ анахъэу хэхъонигъэ-шихо зышын зыльэкъицхэм Тэхъутэмыкье районыр аххъэ. Аш иамалхэм ягъэ-федэнкэ непэ сыйд фэдэ гухэль-ха шынигъэхэр?**

— Паркхэм ягъэпсын джыдэдэм анахъэу тынаэ зытедгъэтэйре лъэнкъоххэм ашыщ. Джыдэдэм Яблоновскэ индустриальнэ паркым игъэпсынкэ Адыгэ Республиком йоффшо щызэшуахы. Ар Краснодар зэрэпблэгъэштыр йэрыфэгъо щыт. Паркыр къызызэяуахыкэ йоффшоплэ чыплаххэр щылэхэ хууцтых, республикэм ибюджет хэбзэлахъэу къихъэрэм хэхъоцт.

Промышленностыр Адыгэ Республиком иэкономикэ иотраслэ шхъялаххэм ашыщ. Аш республикэм исоциальнэ-экономикэ йоффхэм язытет зыфэдэр къегъельяшо. Тэхъутэмыкье районым хэхъонигъэ зышын зыльэкъицтэдээтие заулэ ит.

Социальнэ инфраструктурэр Тэхъутэ-

мыкъое районым зыпк щигъэуцогъэнным джыдэдэм ткучайе лъэшэу етэхынлэ. Республиком иветодомствэ заулэмэ япашхэр зыхэлжэгъэхэ зэхсэсигъохэр мыш щыктуагъэх. Муниципалитетым щыпсэухэрэм псауныгъэм икъэухумэн тэгъэпсихъэгъэ псууальххэр, гъесэнгъэ зыщызэрагъэштын альэкыщт еджа-плэхэр, къэлэцкылкы ыыгыпшэхэр афэгъэ-псыгъэнхэ фое. Генералнэ планым зэхъокыныгъэхэш фашыгъахах, социальнэ учрежденихем апае чыгу йааххэр къыхагъэхкыгъахах.

— **Урысые Федерации и Примьер-министрэу Михаил Ми-шустиним хэхъонигъэмкэ унэе программэхэр къыхэзыхы-гъэх шъолырхэм адэжье клонэ имурад. Дэжаацыгъум республикэм исид фэдэ проек-таар зыщыжъэгъэзэштыр?**

— Урысые Федерации и Правительствэ и Тхъаматэ апарэ чэзыоу нэуасэ зыфэтшы тшоигъор республикэм анахъэу хэхъонигъэ зыгъэшыщхэ, инвестициехэр къыхязыгъэлхъащхэ проектхэр ары.

2024-рэ ильэсым нэс республикэм социальнэ-экономикэ хэхъонигъэ зэришыщт унэе программэр Адыгеим къыщыхахыгъахыкы федэралнэ гуччэм лэклигъэхъэгъах. Энергетическэ инфраструктурэм изегъешушомбгүнкэ йоффхабзэхэр ашт къыщыдэлхытагъэх. Джаш фэдэу транспорт инфраструктурэм хэхъонигъэ зыгъэшыгъэнымкэ, предпринимательствэ цыккимрэ гурытымрэ зягъешушомбгүгъэнымкэ, промышленностыр, агропромышленнэ комплексым, туризмэм инвестиционнэ проектхэр аштгъэцкэлгъэнхэмкэ ишыкгээгъэ амалхэр программэм къыщыдэлхытагъэх.

— **Адыгеим ирайонхэм поли-клиникэхэр икъоу арытхэ?**

Мыекуулэд дэт поликлиникэхэм яйоффхэм язы-тмет нахьшилу зэрхъугъэр тэлъэгъу. Ау рай-онхэр джыдэдэм специалист гъэнэфагъэхэмрэ медицинэ обору-дованиемрэ ашыкгэхэу къытищэхъу. Мы лъэнкъом нахьбуэу мыльку къы-фатуущыщта?

псыхагъэу мылькоу къалуклэрэр цыфхэм апарэ медикэ-санитар йэпилэгъо ара-гъэгъотырэм изегъешушомбгүн пэуа-гъахъэ. Гүччыэм пае, Джэдже район сымэджэшым икорпус шхъялаэ агъэпсы. Гъэрекло вертолетыр къызыштэйсэхын ыллэкыщт чыпилэ къуаджэу Кошхъаблэ щашыгъ. Псэуплэхэу Гъозэрыпльэ, Нэштукъуае, Веселэм фельдшер-мамыку пунктхэр къадэтэджаагъэх. 2020-рэ ильэсым фельдшер-мамыку пункт 24-рэ джыри агъэпсынэу рахъухъэ. Постэумки республикэм фельдшер-мамыку пункты 121-рэ, врач амбулаторие 25-рэ ит.

Лъэпкэ проектым диштэе офтальмо-логилемкэ ыклы кардиохирургилемкэ медицинэ гуччэмтэд Адыгэкъалэ къыщы-зэуахыгъ. Джаш къыхэкэу Адыгэкъалэ, Тэхъутэмыкье районхэм адэсхэм амал яшт яшыклагъэ зыхъукэ ахэр къызыгъагъэфедэнхэу.

2019-рэ ильэсым сомэ миллион хүрэе компенсациехэр нэбгырэ 51-мэ къара-тыжыгъэх. Адыгэ Республиком и

Гъэтхапэм и 14-р – адыгабзэмрэ тхыбзэмрэ я Маф

Адыгэ Республикэм щыпсэухэу лъытэнгъэ зыфэтшыххэрэр!

Тичыпшэгъу лъаплэхэр!

Адыгабзэмрэ тхыбзэмрэ я Мафэ фэшэ тыгу къыдээзү тышьуфэгушо!

Тиреспубликэ икультурэ къэн изы йаахышхо итагъэу мы мафэр зыщытыр ильэс 20 хъугъэ. Адыгэ лъэпкъым, аш ишэн-хабзэхэм, итарихъ яхылгээгъэ шэнгъэхэм якъекуаплэу ныдэлтэфыбзэр зэрэштыр ашт тыгу къегъекъыж.

Глобализацием ильэхъан адыгабзэр къэтыхуумэ-нэр типшьэрэль шхъялаэ щыт. Тыкъызытекъыгъэх-

ми, къыткэхъуахштхэми апашхъэ ашкэлэ пшьэдэкъыж щытэхы. Цыфхэр зэдэгүшчилгэнхэмкэ бзэр амал шхъялаэ зэрэштырм dakloу унэгъо хъызметым изехъанкэ къулайнгъэу ялэ хъугъэр зылэхжийм адрэм лэклигъэхъанымкэ, лъэпкэ шлэжь ялэу ныбжыкэхэр пүгъэнхэмкэ, адыгэ лъэпкъыр нэмыхкэхэм къахэзигъэштыр хабзэхэм арьгъозэнхэмкэ ашт ишлонгъэшхо къэкло.

Республикэм исхэр, анахъэу ныбжыкэхэр, лъэпкъэ къызхэхъягъэхэмрэ ашт итарихъе икъоу арьгъозохэ зыхъукэ, лъэпкэ культурэм уасэ нахь зэрэшфыщтым, адыгабзэм изэгъэшэн нахь зэрэглэгушу-

щтхэм, ныдэлтэфыбзэр нахьыбэрэ зэрэгъэфедэштэм тицыхъэ тель.

Тичыпшэгъу лъаплэхэр, псауныгъэ пытэрэ Ѣылжээ-шүрэ шъуиленэу, Адыгэимрэ Урысыемрэ апае гъэхъэгъэххэр шъушынэу шъуфэтэо!

Адыгэ Республикэм и Лышъхъэ, Урысые политикэ партиеу «Единэ Россиям» и Адыгэ шъолырхэм къутамэ и Секретарэу

Къумпил Мурат

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет —
Хасэм и Тхъаматэу
Владимир НАРОЖНЫЙ

яупчIЭХЭМ джэуап къаритыжьыгъ

Лышхъэ Адыгэим псаунгъэр къеухуумэгъэнэмкэ и Министерствэ пшъэриль фильтууцугу медицинэ кадрэхэу зыфыщыкIэхэрэргэ рагъекүнхэм пае ашпъэрэ медицинэ еджапIэхэр Урысые Федерацием псаунгъэр къеухуумэгъэнэмкэ и Министерствэ къифэорышIэхэрэм, Мьеекъопэ къэралыгъо технологическе университетын щизэхэцгээ мединиститутын истудентхэр ашырагъэджэнхэу.

— КIэлэеджакIохэм ягъэшхэнкIэ республикэ ведомствэхэм шэпхъэ зыкI къыхахынэмкIэ пшъэриль таа афэшиIыгъэр агъэцкIагъа? Иофхэр джарэущтэу зэпыфагъэхэмэ, сидигъуа ар загъэфедэштыр? Адыгэ шхыныгъохэр кIэлэцIыкIохэм апагъохынхэ альэкIынэу ольти?

— 2020-рэ ильэсийн 1оныгъом и 1-м ихуулэу республикэм игурт ёджапIэхэм яшхапIэхэр ублэпэ классхэм арсысхэр зэкIэ ыпкэ хэмэйлэу агъэшхэнхэм фэхъазырыштэ. А 1 — 4-рэ классхэм арсы нэбгырэ 25242-рэ пстэумки агъэшхэнэу рахъухэ.

Лъэпкь шхыныгъохэр кIэлэеджакIохэм ауфэнхэм тынаэ тедгъэтышт. Сызэрэгтугъэрэмкэ, адыгэ къуаер ахэм зэу ашыщышт. Кальций аш бэу хэль. СанПиН-м тетэу адыгэ къуаер кIэлэцкIу шхыныгъом хэбгъахьами хъушт.

Джыдэдэм Адыгэ Республиком гъэсэнгъэмрэ шэныгъэмрэкIэ и Министерствэрэ Роспотребнадзорым Адыгэ Республикомкэ и ГъэдорышланIэрэ кIэлэеджакIохэр гурт ёджапIэхэм зэрэшгэшхэштхэ менюхэр зэхагъэуцагъэх ыкIи муниципальне образованиехэм алаекIагъэхагъэх.

— Адыгэ къуаер Адыгэим нэмийкI чыпIэ къыщыдэмьгъэ-кIыгъэнэмкIэ Иофхэм язымет джидэдэм сид фэда?

— Адыгэ къуаер тиреспубликэ нэмийкI къыщыдэмьгъэхъянэм фэгъэхыгъэ унашхохэр Урысые Федерацием и Ашпъэрэ хъыкум, интеллектуальнэ фитынгъэхэмкэ Хъыкумым аштагъэх. БэмшIэу Москва и Арбитражнэ хъыкум аш фэдэ унашьо ыштагь.

2019-рэ ильэсийн икIеухым Урысыем

Лъэпкь шхыныгъохэр кIэлэеджакIохэм ауфэнхэм тынаэ тедгъэтышт. СызэрэгтугъэрэмкIэ, адыгэ къуаер ахэм зэу ашыщышт. Кальций аш бэу хэль. СанПиН-м тетэу адыгэ къуаер кIэлэцIыкIохэм шхыныгъом хэбгъахьами хъушт.

и Президентэу Владимир Путинир Адыгэим исхэм заIокIэм адыгэ къуаер зэрэгохыр ариогъагь, аш Урысые Федерацием мэкью-мэшымкэ иминистрэ пшъэриль фильтууцугу предприятихэм производствэхэм ягъэцкIын мылькоу пэуагъэхагъээм щиц къафягъэхэзжэгъэнэу амал щицээмэ зэригъэшлэнэу.

2019-рэ ильэсийн Адыгэим ипредприятияхэм кьое тонн мин 17,2-рэ къыдагъэхъянэм къыдагъэхъянэм нахьи ар проценти 126,3-кIэ нахьи. Адыгэ къуаер дэгьюо IэкIыб къэралыгъохэм зэрэштиуулырэри къэлгъэн фое. Пчэныщэм адыгэ къуаер хэшкIыгъэнэм лъэшэу тынаэ тетгэгэты.

— Адрэ ильэсхэм ялтыгъэхэм, 2019-рэ ильэсийн турситхэр нахьи бэу республикэм къэкIохъягъэхэ? Мы отраслэм хэхъонгъэгъэнэмкIэ сида республикэм щашIэрэр?

— Туризмэр республикэм иэкономикэ иотраслэ шхьаIэхэм ашыщ. Адыгэим Урысыем и Къыблэ ичыпIэ дахэхэм ахэхъэ, турист инфраструктурэм мышыщеушиомбгъу.

2019-рэ ильэсийн нэбгырэ мин 465-рэ фэдиз Адыгэим щицагь. 2018-рэ ильэсийн зынгызгызэсфыгъагъээм елтыгъэмэ, ар проценти 2,5-кIэ нахьи. Зынгызгызэсфыгъэрэм апае Адыгэим юфхъэбээ зэфэшхъафхэр щицэхажэх. ГүшIын пае, адыгэ къуаер инфестивалэу 2019-рэ ильэсийн щицагъэм нэбгырэ мин 15-м ихуу хэлэжьагь. Урысые Федерацием ишьольырхэм ялашхэм я Советзу Урысыем и МИД щицэхажагъэм зэхэсгыгъоу иагъэм Урысые Федерацием IэкIыб къэралыгъо Иофхэмкэ иминистрэ щицгызэнфыкIыгъагь адыгэ къуаер инфестиваль дунэе туризмэм изегъешшиомбгъункэ щицэшIоу зэрэштыр.

— ЛъяжкIэ къуашхъэхэм къашчыхъанымкIэ Адыгэим ицикIэгъэ амалхэр зэкIэ иIэх. Мы лъэныкъом зегъешшиомбгъүгъэнэмкIэ республикэм сида щицIэрэр?

— ЛъяжкIэ къуашхъэхэм къашчыхъанымкIэ иштээжьагь амалхэр зэкIэ иIэх. Мы лъэныкъом зегъешшиомбгъүгъэнэмкIэ республикэм сида щицIэрэр?

— ЛъяжкIэ къуашхъэхэм къашчыхъанымкIэ иштээжьагь амалхэр зэкIэ иIэх. Мы лъэныкъом зегъешшиомбгъүгъэнэмкIэ республикэм сида щицIэрэр?

— ЛъяжкIэ къуашхъэхэм къашчыхъанымкIэ иштээжьагь амалхэр зэкIэ иIэх. Мы лъэныкъом зегъешшиомбгъүгъэнэмкIэ республикэм сида щицIэрэр?

— ЛъяжкIэ къуашхъэхэм къашчыхъанымкIэ иштээжьагь амалхэр зэкIэ иIэх. Мы лъэныкъом зегъешшиомбгъүгъэнэмкIэ республикэм сида щицIэрэр?

— ЛъяжкIэ къуашхъэхэм къашчыхъанымкIэ иштээжьагь амалхэр зэкIэ иIэх. Мы лъэныкъом зегъешшиомбгъүгъэнэмкIэ республикэм сида щицIэрэр?

— ЛъяжкIэ къуашхъэхэм къашчыхъанымкIэ иштээжьагь амалхэр зэкIэ иIэх. Мы лъэныкъом зегъешшиомбгъүгъэнэмкIэ республикэм сида щицIэрэр?

— ЛъяжкIэ къуашхъэхэм къашчыхъанымкIэ иштээжьагь амалхэр зэкIэ иIэх. Мы лъэныкъом зегъешшиомбгъүгъэнэмкIэ республикэм сида щицIэрэр?

— ЛъяжкIэ къуашхъэхэм къашчыхъанымкIэ иштээжьагь амалхэр зэкIэ иIэх. Мы лъэныкъом зегъешшиомбгъүгъэнэмкIэ республикэм сида щицIэрэр?

— ЛъяжкIэ къуашхъэхэм къашчыхъанымкIэ иштээжьагь амалхэр зэкIэ иIэх. Мы лъэныкъом зегъешшиомбгъүгъэнэмкIэ республикэм сида щицIэрэр?

— ЛъяжкIэ къуашхъэхэм къашчыхъанымкIэ иштээжьагь амалхэр зэкIэ иIэх. Мы лъэныкъом зегъешшиомбгъүгъэнэмкIэ республикэм сида щицIэрэр?

— ЛъяжкIэ къуашхъэхэм къашчыхъанымкIэ иштээжьагь амалхэр зэкIэ иIэх. Мы лъэныкъом зегъешшиомбгъүгъэнэмкIэ республикэм сида щицIэрэр?

— ЛъяжкIэ къуашхъэхэм къашчыхъанымкIэ иштээжьагь амалхэр зэкIэ иIэх. Мы лъэныкъом зегъешшиомбгъүгъэнэмкIэ республикэм сида щицIэрэр?

— ЛъяжкIэ къуашхъэхэм къашчыхъанымкIэ иштээжьагь амалхэр зэкIэ иIэх. Мы лъэныкъом зегъешшиомбгъүгъэнэмкIэ республикэм сида щицIэрэр?

— ЛъяжкIэ къуашхъэхэм къашчыхъанымкIэ иштээжьагь амалхэр зэкIэ иIэх. Мы лъэныкъом зегъешшиомбгъүгъэнэмкIэ республикэм сида щицIэрэр?

— ЛъяжкIэ къуашхъэхэм къашчыхъанымкIэ иштээжьагь амалхэр зэкIэ иIэх. Мы лъэныкъом зегъешшиомбгъүгъэнэмкIэ республикэм сида щицIэрэр?

— ЛъяжкIэ къуашхъэхэм къашчыхъанымкIэ иштээжьагь амалхэр зэкIэ иIэх. Мы лъэныкъом зегъешшиомбгъүгъэнэмкIэ республикэм сида щицIэрэр?

— ЛъяжкIэ къуашхъэхэм къашчыхъанымкIэ иштээжьагь амалхэр зэкIэ иIэх. Мы лъэныкъом зегъешшиомбгъүгъэнэмкIэ республикэм сида щицIэрэр?

— ЛъяжкIэ къуашхъэхэм къашчыхъанымкIэ иштээжьагь амалхэр зэкIэ иIэх. Мы лъэныкъом зегъешшиомбгъүгъэнэмкIэ республикэм сида щицIэрэр?

— ЛъяжкIэ къуашхъэхэм къашчыхъанымкIэ иштээжьагь амалхэр зэкIэ иIэх. Мы лъэныкъом зегъешшиомбгъүгъэнэмкIэ республикэм сида щицIэрэр?

— ЛъяжкIэ къуашхъэхэм къашчыхъанымкIэ иштээжьагь амалхэр зэкIэ иIэх. Мы лъэныкъом зегъешшиомбгъүгъэнэмкIэ республикэм сида щицIэрэр?

— ЛъяжкIэ къуашхъэхэм къашчыхъанымкIэ иштээжьагь амалхэр зэкIэ иIэх. Мы лъэныкъом зегъешшиомбгъүгъэнэмкIэ республикэм сида щицIэрэр?

— ЛъяжкIэ къуашхъэхэм къашчыхъанымкIэ иштээжьагь амалхэр зэкIэ иIэх. Мы лъэныкъом зегъешшиомбгъүгъэнэмкIэ республикэм сида щицIэрэр?

— ЛъяжкIэ къуашхъэхэм къашчыхъанымкIэ иштээжьагь амалхэр зэкIэ иIэх. Мы лъэныкъом зегъешшиомбгъүгъэнэмкIэ республикэм сида щицIэрэр?

— ЛъяжкIэ къуашхъэхэм къашчыхъанымкIэ иштээжьагь амалхэр зэкIэ иIэх. Мы лъэныкъом зегъешшиомбгъүгъэнэмкIэ республикэм сида щицIэрэр?

— ЛъяжкIэ къуашхъэхэм къашчыхъанымкIэ иштээжьагь амалхэр зэкIэ иIэх. Мы лъэныкъом зегъешшиомбгъүгъэнэмкIэ республикэм сида щицIэрэр?

— ЛъяжкIэ къуашхъэхэм къашчыхъанымкIэ иштээжьагь амалхэр зэкIэ иIэх. Мы лъэныкъом зегъешшиомбгъүгъэнэмкIэ республикэм сида щицIэрэр?

— ЛъяжкIэ къуашхъэхэм къашчыхъанымкIэ иштээжьагь амалхэр зэкIэ иIэх. Мы лъэныкъом зегъешшиомбгъүгъэнэмкIэ республикэм сида щицIэрэр?

— ЛъяжкIэ къуашхъэхэм къашчыхъанымкIэ иштээжьагь амалхэр зэкIэ иIэх. Мы лъэныкъом зегъешшиомбгъүгъэнэмкIэ республикэм сида щицIэрэр?

— ЛъяжкIэ къуашхъэхэм къашчыхъанымкIэ иштээжьагь амалхэр зэкIэ иIэх. Мы лъэныкъом зегъешшиомбгъүгъэнэмкIэ республикэм сида щицIэрэр?

— ЛъяжкIэ къуашхъэхэм къашчыхъанымкIэ иштээжьагь амалхэр зэкIэ иIэх. Мы лъэныкъом зегъешшиомбгъүгъэнэмкIэ республикэм сида щицIэрэр?

— ЛъяжкIэ къуашхъэхэм къашчыхъанымкIэ иштээжьагь амалхэр зэкIэ иIэх. Мы лъэныкъом зегъешшиомбгъүгъэнэмкIэ республикэм сида щицIэрэр?

— ЛъяжкIэ къуашхъэхэм къашчыхъанымкIэ иштээжьагь амалхэр зэкIэ иIэх. Мы лъэныкъом зегъешшиомбгъүгъэнэмкIэ республикэм сида щицIэрэр?

— ЛъяжкIэ къуашхъэхэм къашчыхъанымкIэ иштээжьагь амалхэр зэкIэ иIэх. Мы лъэныкъом зегъешшиомбгъүгъэнэмкIэ республикэм сида щицIэрэр?

— ЛъяжкIэ къуашхъэхэм къашчыхъанымкIэ иштээжьагь амалхэр зэкIэ иIэх. Мы лъэныкъом зегъешшиомбгъүгъэнэмкIэ республикэм сида щицIэрэр?

— ЛъяжкIэ къуашхъэхэм къашчыхъанымкIэ иштээжьагь амалхэр зэкIэ иIэх. Мы лъэныкъом зегъешшиомбгъүгъэнэмкIэ республикэм сида щицIэрэр?

— ЛъяжкIэ къуашхъэхэм къашчыхъанымкIэ иштээжьагь амалхэр зэкIэ иIэх. Мы лъэныкъом зегъешшиомбгъүгъэнэмкIэ республикэм сида щицIэрэр?

— ЛъяжкIэ къуашхъэхэм къашчыхъанымкIэ иштээжьагь амалхэр зэкIэ иIэх. Мы лъэныкъом зегъешшиомбгъүгъэнэмкIэ республикэм сида щицIэрэр?

— ЛъяжкIэ къуашхъэхэм къашчыхъанымкIэ иштээжьагь амалхэр зэкIэ иIэх. Мы

Гъэтхапэм и 14-р – адыгабзэмрэ тхыбзэмрэ я Маф

Адыгабзэм иухъумакъу

(Икъех).

— Сыд фэдэрэ цыиф лъэпкы къыкүрэ гъогур ыбзэ епхыгъ. Лъэпкыр багъомэ, бзэм зе- ужыкызы, хахъо ешы, лъэгапэ горэм нэсы. Сыд фэдиз къин лъэпкым ылъэгъугъэми, сыд фэдизрэ къодыпэ ифэми, бзэм ахэр дещэхых. Адыгабзэм фэгъехыгъзу анах хуягъэ-шлэгъэ иныр къэралыгъуазэ зэрху- гъар ары. Ар лъэгапэ гор, аш пытэ утетынр зылэ ильир тэры — ар зинидэлъфыбзэхэр ары, — elo Светланэ.

Анзэрэкъо Светланэ лъэпкь просвещением иотличник, АР-м лъэпкь гъесэнгъэмкэ изаслу- женнэ юфыш!, Урсылем гъесэн- гъэмрэ шлэнгъэмрэ и Министерствэр АР-м и Пар- ламентрэ ящиху тхыльхэр, Адыгейим и Пышхэе ирэзэнни- гъэ тхыль, нэмикл щитхуцэхэр, тын лъапэхэр бэу къыфа- гъешошагъэх, юфшэним иве- теран. Лъэпкь проектэу «Гъесэнгъ» юфиорэм къыдыхе- пытагъэу къэлэгъаджэхэм азыагу щызэхашгъэ зэнэ- къокум 2008-рэ ильэсийн тек- къонгъэ къыщидыхыгь.

Ныдэлъфыбзэр шу альэгъу- ным, аш дахэу руғушылэнхэм ыкы хукунонгъэ хэмийтэу тхэн- хэм фэзыгъэхэ Анзэрэкъо Светланэ инэу фэразэх респу- бликэм щызэлъашхэрэ журна- листхэу Дэрбэ Тимур, Тээшү Светланэ, Хъацэцэ Ларисэ.

— Гурыт еджапэлтынгэ- гъэдэжэль Шъэоцикъу Арамый Якъубэ ыкъюм адыгабзэр дэ- гъу тигъэшлагъэ, къытгүйил- хагъ. Я 8-рэ классыр къэсүхү, Адыгэ къэлэгъаджэ училищым съзычахъэм, синасып къыхы, Анзэрэкъо Светланэ Аскэрбый ылхум ситефагъ. Тиадыгэ тхаклохэм яхыгъэхэр наху куоу зэдгэшлэнхэм, зэхэтфынхэм, ныдэлъфыбзэр шу тъэгъуным ыкы къэтухуумэнным аш ты- фицагъ, зэрифшэшувашу, мы- пшыжьезу юф къыдышлагъ. Тикъэлэгъаджэхэм шлэнгъэу къытагъгъар ары непэ тиоф- шлэн щыдгъэфедэр, тиэбу- тылэр. Арыш, Светланэ Аскэрбый ылхум инэу сиғэрэз, псауныгъэ пытэ илэу, ибын- унаго датхэу щылэнэу сиғ- льво, — elo гъэзетэу «Адыгэ макъэм» иредактор шхъалыу, АР-м изаслуженэ журна-листэу Дэрбэ Тимур.

Мы къэлэгъаджэ шагъом ригъаджагъэхэм сэри сащыц. Сыдигъу съзыгъупшэрэп къэлэ- гъэдэжэ училищим чэхъагъэхэм сахэтэу тикуп ишащу агъэ- нафэхъэ Светланэ Аскэрбый ылхум нэуасэ съзырэфху- гъагъэр. Ильэс 14 — 15 зи- ныжь къэлэшахъом уагу- рыонир, жабзэ къадэбгъоты- ныр псынкэп. Ау а пшэрылтыр зэрифшэшувашу тикъэлэ- гъэдэжэ зэшүүхыгъ. Нэбгыра пэпчэеклонкэ гъэнэфагъе къыфигъотыщтыгъ, сэмэркъеу-

шо хэльэу, ным фэдэу шъабэу къыддэгүшгэштыгъ, ымакъэ къымылэтэу мыйтэрэзгэйзэу къит- хэфагъэр къыдгургыгаоштыгъ. Ашкээ сидигъу тиғэрэзагъ, непи арэущтэу щыт. Адыгабзэр ежь шу зерильэгъурэм, ыгу зэрэфэузырэм фэдэу тэри аш уасэ фэтшынным ынаэ тетыгъ. Уиньдэлъфыбзээ урыгушылэн, уртихэн, къэуухумэн зэрэфаэр аш тигъэшлагъ. Светланэ непи бэмэ упчлэжкэгъ афхэу, оптышхуо леклэтымкэ адэгушац.

Хъацэцэ Ларис — Адыгэ къэралыгъо телевидением информаци- ониз къулыку ишеф- редактор, АР-м изаслуженэ журналист:

— Андырхое Хъусен ыцээ зыхырэ къэлэгъаджэ колле- джым съизэрэшдэжагъэр насы- пыгъэу зыфэсэльэгъузы. Ар сээзгыаорэм итэльхэпэ шхъа- лэр тезигъаджагъэхэр ары. Тызэрэадыгэ группэм къыхэ- клау ныдэлъфыбзэм изэгъэшэн мэхъанэ ин ратэу тидесэхэр зэхэшгэшгэагъэх. Ильэсиплым къыкло! адыгабзэмкэ тикъэлэ- гъэдажагъэр Анзэрэкъо Светла- на. Тиньдэлъфыбзэкэ къа- бзэу тутхэу, лупкэу теджэу ыкы дгэгээгъэх шлэнгъэхэмкэ еджапэл щедгъэджэшүнхэу тэзээсагъэр Светланэ Аскэрбый ылхур ары. Аш десэхэр зэрэзэхищэштыгъэ шыккэхэм яхьатыркэ къин къытшымыхуо теджагъ. Адыгабзэм играммата- никэ наху гурыгъошу къыт-

фхъунымкэ щысэу къытфихы- щтыгъэхэр джы непэр мафэ- хэм тиофшэнкэ къытшхъа- пэжых. Информационнэ къэ- тынхэу «Къэбархэр» эфирым фэдгъэхъязырхэу, текстхэм сяджэжы зыхыкэ, тикъэлэ- гъэдажэ тигу рутигъеубыт- гъэхэ шапхъэхэм бэрэ къа- фэсэгъэзэжы. Къэлэгъаджэ колледжыр къызысыухыгъэм къыщегъэжагъэу ныдэлъфы- бзэм юф руисэшэ, аштэу зэрэхъузырэм Анзэрэкъо Светланэ илах ин хэльэу сэльтиэ ыкы сирыкъэжъохыгъэу мафэ къыхэкъыгъэп. Сыфэрэз сикъ- лэгъаджэ, бэгъашэ хъунэу сиғэлъло.

ТІЭШЬУ Светлан — КъТРК «Адыгейим» ипродюсер, Адыгейим изаслуженэ журналист:

— 1988 — 1992-рэ ильэс- хэм Адыгэ къэлэгъаджэ училищым същеджагъ. Шылкъэу къэслон, аанх ильэс тхъагъоху, ышлүгъэлэ кыгу къинагъэу а уахтэр щыт. Къэлэгъаджэ лушхэм, гъесэгъэшхохэм, губзы- гъэхэм тирагъэдажагъ, тагъэ- сась. Сымыгъиупшэнэу, шлэнгъэу къыситыгъэхэмкэ сищы- ынгъэ хуульгэ адигабзэр дэ- гъоу зэрэсигъэшлагъэмкэ си- фэрээз дэдэу къыхэсэгъэшы Анзэрэкъо Светланэ Аскэрбый ылхуу. «Адыгабзэм егугуу, ы- пэдэлэл умышы, уикъэлэгъ- джэхэм ядэу», — сянэ къы- сило зэптигъ. Синьдэлэгъфыбзэ сиофшэн зэрэхуушир къыл- эгъуугъэ фэдагъ. Еджапэл съзычэсми адыгабзэр шу съэгъуныр стхаклумэ риғэ- кыгъэп, нэужум къэлэгъаджэ училищым съзычахъэм Анзэрэкъо Светланэ идесэхэм сиынаэ атетиинэу къысфиғъэ- пытэштыгъэ. Ашкээ къасломэ шоиғъор: тиунагъо фыригъунэу

мы къэлэгъэдже гъашуагъэм икъебар ашшэштыгъ. Бэмышшуу мары адыгэ йорытхым тыхэ- пэжых. Къэсонкэ тээкүу емы- күнкүл мэхъу, къысфагъэгъун еджэхэрэми, ау диктантым съкъеджэнэу сирагъэблэгъагъ, сикъэлэгъаджэу Анзэрэкъо Светланэ ар зытхыгъэхэм ахэ- тыгъ. Мырэущтэу мыр къыз- кыхэзгъэшырэм лъапси и. Адыгэ журналистэу юф сшэнэу, къэбархэр адыгабзэкэ слотэн- хэм, стхинхэм, адыгэ тхаклохэм яусэхэр шу спъэгъунхэш, ахэм езбэрэу съкъяджээ сшынэу, джы мары цыиф гъесэгъэхэм, шлэнгъэлэхъэм, сикъэлэгъад- джэ апашибхъэ сиэтэу йорытхым съкъеджэшун амал зэрээгъо- тыгъ илэрээ лъэгъохэхъэр зыдэсийублагъэр Анзэрэкъо Светланэ ары. Сикъэлэгъаджэ псауныгъэ пытэ илэу, гушгъо мафэхэр игъашэлэ къебэкъеу, ибын ихъяр нэмикл ымыльгъоу щылэнэу сиғэлъло.

Ныдэльфыбзэм изэгъэшлэнкэ непэ гумэкыгъоху Ѣшэхэм, Ѣкыгъэхэм Светланэ аанхьеу ынаэ атыредээ. Ахэр дэгъэ- зыжыгъэнхэм фэш юфээ пстэуми яо зэхэлэу, зыкынгъэ азыагу ильэу зэхэтыхнэм, абзэ къауухуумэнэм мэхъан- шко ретэ.

— 1988 — 1992-рэ ильэс- хэм Адыгэ къэлэгъаджэ училищым същеджагъ. Шылкъэу къэслон, аанх ильэс тхъагъоху, ышлүгъэлэ кыгу къинагъэу а уахтэр щыт. Къэлэгъаджэ лушхэм, гъесэгъэшхохэм, губзы- гъэхэм тирагъэдажагъ, тагъэ- сась. Сымыгъиупшэнэу, шлэнгъэу къыситыгъэхэмкэ сищы- ынгъэ хуульгэ адигабзэр дэ- гъоу зэрэсигъэшлагъэмкэ си- фэрээз дэдэу къыхэсэгъэшы Анзэрэкъо Светланэ Аскэрбый ылхуу. «Адыгабзэм егугуу, ы- пэдэлэл умышы, уикъэлэгъ- джэхэм ядэу», — сянэ къы- сило зэптигъ. Синьдэлэгъфыбзэ сиофшэн зэрэхуушир къыл- эгъуугъэ фэдагъ. Еджапэл съзычэсми адыгабзэр шу съэгъуныр стхаклумэ риғэ- кыгъэп, нэужум къэлэгъаджэ училищым съзычахъэм Анзэрэкъо Светланэ идесэхэм сиынаэ атетиинэу къысфиғъэ- пытэштыгъэ. Ашкээ къасломэ шоиғъор: тиунагъо фыригъунэу

иофшэнкэ гъэхъэшшу- хэр зэрилхэм даклоу Светланэ аш ишхъэгъусэу Чес- лавэр унэгъо дахэ зэдашлагъ, зэгурьоныгъэ азыагу ильэу сабынту зэдаплугъ. Долэтэ Марзетрэ дэгъу дэдэу еджа- гъэх, ящыэнгъэ гъогу пытэу тэуцагъэхэу, янэрэ ятарэ къа- магъыгъуытэхъхэу сэнэх- тэу къыхахыгъэхэм непэ юф арашэ.

Мырэущтэу шагъом псауны- гъэ пытэ иллынэу, Светланэ Аскэрбый ылхум игухэлышу- хэр къыдэхуунхэу тиғэлъло. Тикъэлэгъаджэ тапэкэ ильэпкэ зэрэфэлэжъэштым, ныдэ- лъфыбзэм изэгъэшлэн ыкы икъэухуумэн зэрэплиштым тицыхэ тель. Тэ, риғэдажа- гъэхэм, сидигъу шхъэлэ- фэнгъэшхо фэтшыщ, шуукээтигу ильштэ.

ТХАРКЬОХЬ

Адам.

Адыгейим изаслуженэ жур- налист.

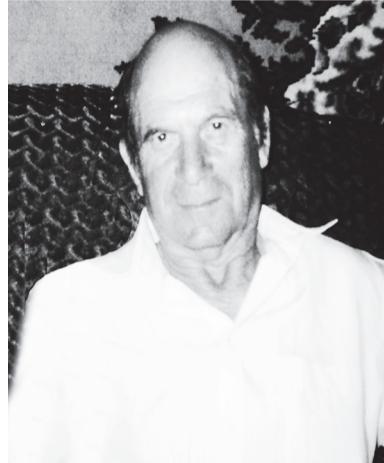

Гъэтхапэм и 14-р – адыгабзэмрэ тхыбзэмрэ я Маф

ШукIЭ тыгу къинэжьыгъ

Зигугуу къесшымэ сшоигъор сиклээгъеджагъэу, синыдэльфыбзэ шу слъэгъунум, ащ сигашэ еспхынум, сырылэжъенум зиахышо хэзышыха-гъэу, адыгабзэмкэ сезыгъеджэгъэ Шъэоцыкъу Арамбый Якъубэ ыкъор ары.

Теуцожь районом ит къуджэу Джэджэхъаблэ игурит еджапI сыйшыригъеджагъэр. Пэублэ классхэр къетууххи, яплэнэрэм тызехъэм нэүасэ тыфэхъугъагъ. Синыдэльфыбзэ ащ сигшашэнэу зэрэхъугъем пъэшүү сырэгушо. Ащ фэдэе епльыкэ зиэр сэ зыр арэл, ригъеджагъэхэм зэкэми ауштэу ало. НэмыкI кілээгъаджэхэм агу хэзгээкынэу сифаеп, ащ фэдэе адыгэбзэ тхэнимрэ литературэмрэ зыпарэми тимгъешшүүтгэгъэу къисщэхъу. Уиньдэльфыбзэ урэгүшүэшьу закъокэ зэrimыкъущыр, уильэпкэ итарихъ, икультурэ, шэн-хабзэхэр пшэнхэм мэханеу иэр икъоу къитлигъэ-иэсигъагъ.

Арамбый пхъешагъэ зыхэлт кілээгъаджагъ, еджэнир іэпэдэлэл пшэу ыдэштгэгъэп, ау шхъадж ыкъуачэ къыхыштыр, ишэнэгъэ зынэсирэр, къизэрэлэкхээрэр къидилтытээ, еклонлекI гъэнэфагъэ къифигъотыщыгъ. Предметыр къипфэкыниным емыкI хильлагьо-штыгъэп, ау уеджэнэу уфэмийнир ыштахэштгэгъэп. Пхъешагъэхэлтийн, кілээджаклохэр зыщынхээрэм ащищыгъэп, шхъэкафа зыфарийшын, шу заригъельгэгүн ылъэкиштыгъ.

Дэгьюо къесшлэжэй я 4 — 5-рэ классхэм кілэцыкъулачоу джыри тыхызхэкынэу игъо тизфимыфагъэм имыфэшшоше

зеклиакIэхэу къитхафэхэрэр къизэртфигъэгүштгэгъэр, мытэрээш тшлагъэми, сэмэркъеур нахь ригъэбкызэ ар къизэрдгуритгяоштгэгъэр. Зихэхъогъу ныбжым тызехъэр ары ипхъешагъэ нахьбэу къизытигъэлгэгъэр. Сыда пломэ, тэри а ныбжым зерифшэшүашу тишэнзеклиакIэхэр зэхъокыгъэхэху гъагъэ.

Сиклээгъаджэхэм анахышу спльгъухэрэм ащищыгъ Шъэоцыкъу Арамбый. ЕджапIем тичээсифэкI сикласс ипэцэнэу ренэу сиклэхьопсыштыгъ. Къиздеджагъэхэм апашихъэ ащ игугуу къизыщысэшыжым, нахьбэ агуякэ фэягъэхуу къичэкигъ, ау тинасып къыхыгъэ. Зипэшагъэхэм къизэрэлтэжьырэмкэ, ар уччэжъэгъуу къынфэхъун, дэгъури дэри, тэрээри митэрээри къизызион, щэлгээ илэу къюдэшүшун кілээгъаджэу щитгэгъ.

Бэрэ гүшүэнир икласштыгъэп, ымакъэ къытэтуу къизэрэхкырэри мэкI дэдагъ, уччэлтигъэми, кімэгупшысихъеу, такъик горэ темишэу, ау сидми ыуж уригъэкынэу джэуап тельшэштгэгъэ къуитыжьыщыгъэп. Иурокхэм ежь ымакъэ е кілээджаклоу зызыгъэзагъэм ымакъэ нэмькI арилкыштыгъэп. Къынфидэштгэгъэп, ау аш имызакъо, узэлиштэу ежьири урокыр къизерийтээрэм ишшагъэкI, нэмькI горэм упылы-

нэуи уфэмийеу уахътэр клоштыгъ. Дахэу тыхэнэу фаештгэгъ. «УиньдэльфыбзэкI дахэу утхэшун фае» ыоштгэгъ. Емызэштэжьэу ташхъагъ итыштгэгъ, зы чыпIэс исыгъэу къесшлэжьэрэп. Кабинетэу тышшыригъаджээрэри, ыоф зишишIэрэ столэу зыкIэлтирысыри зыпари аща-митгэхъыерэм фэдэу ренэу зэрээхыгъагъэхэм, ежьири зэклиупкалаштэжэ зэрээгъэфэгъагъэп икIэлэеэгъэджэ шыкIи, иншанхэхэри къагъэльгэштгэхъ. Ау ахэр а лъэхъаныр арэл къызыбгурлыхэрэп. ЕджапIем учэсифэкI кілээгъаджэр е шу ольгэгъ, е пъэлэхъэрэп. Нэүжим уныбжь лыкылатэу, щылэнэгъэр къызыбгурлыкI ары а зэпстэумэ гу залыгтэжьырэр, мэхъанэ зяптыжьырэр.

Сиклээгъэджэ гупсэ псаоу щэлэфэ мы зэпстэур къестхыжынэу зэрэмыхъу гъагъэ лъэшэу сиғу къео, ау... Игугуу ашыныр, щытхъунхэр, ёшлагъэм ыцэ цыфхэм ар ащищыгъ, кілээгъэджэ пстэумэ афэдэу ыоф ёшлагъэу ыоштгэгъ. Сигупшысэхэр къестхыжынхэу, ежь ишшэнэгъэ гъогу фэгъэхь-

тъеуи къезгээтэнэу сыйеклу-лэл къысфидэгъагъэп, сэри ыгу сфыхэгъэкыгъагъэп. Нахь класэу джыри эз сельеуухыштэу слогъагъэ, ау, гүхэхымы, а нахь класэу зыфесчугъэр къесынэу хуульэп. Джы икланэр Асхъад гүщүэгъу сыйфэхъу, сыйшымыгъуазэхэр къысфээзтэжьыгъэр.

1980-рэ ильэсийм къышыбулагъ Арамбый тыригъэджэнэу зыхуу-гъагъэр. Къызэрчэштэгъэмкэ, ащищыгъум ильэсипш нылэп мы сэнэхьатымкэ ыофшагъэу ила-гъагъэр. ИгашшIэм кілээгъэджэ-гъэм фэдэу тэ къитщыхъу-гъагъ.

Хэгъэту зэошхом ыпэкI, 1935-рэ ильэсийм, тигүнэгъуу къудажэу Тэйхъяблэ ар къышы-хуугь, щангуу. Ильэсих нахьбэ ыныбжьыгъэп заор къыш-жьэм. Ятэу Якъубэ апэу дэкын-хэхэм ащищыгъ, ау, гүхэхымы, къыгъээжьыгъэп, нэмьхэм гъэрэу аубытигъэхэм ахафи, концлагерым дэлхийхагъ.

Арамбый, зэо ужым зиклэлэгъу къыхиу-бүтэгэгээ пстэумэ афэдэу, къин ыльэгъу. Янэ илэпIэгъу, унэгъо ыофыр ыпшээ дэлхийгъ. ЕджапIем дэгьюо щеджагъ, кілээгъэджэ сэнэхьат зэригъэштэйним кіхъольпсы-щыгъ, ау аш фэдэ амал ила-гъэп. Дээ къулыкъум къызэрекIижьхэу колхозым хэхэгъагъ. А лъэхъаным гъэсэнгъэ илэу щылагъэр мэкIагъэ. Арамбый еджапIем дэгьюо зэрэшдэжагъэм къыхэ-кIэу учетчикэу агъэнэфэгъяа. Ильэс заулэрэ ыоф ёшшI, щылэнэгъэр нахь зэтеуцожьмэ еджэ-нэйрэ льгээхэлтээнэу гугъэштгэгъ. Ежь зэриоу хуугъэп, ильэс 15 фэдиз а ыофшэнэм ритигъ.

Арэу щитми, сыйдигъокI ыгу-кIэ зыдигъыгъагъэр къызыдь-митгэхъоу ыуж икыгъэп. Учет-чикэу ыоф зишишIэрэп ильэсийбэ хуугъэу, ыныбжьи ильэс 30-м нэсигъэу, Адыгэ кілээгъэджэ

институтым филологиумкэ ифакультет чэхъажы, 1970-рэ ильэсийм къыуухыгъ. А ильэс дэдэм Джэджэхъэблэ гурит еджапIем адыгабзэмкэ щири-гъэджэнхэу ригъэжъагъ.

Ильэс 25-рэ а сэнэхьатым ритигъ. Ащ фэдиз хуугъэу ыоф зиришIэрэ, 1995-рэ ильэсийм ыныбжьи ильэс 60 нэси пен-сием зэклом, ежь ишшIоньон-гъэкI ыофшэнэр ыгъэтылы-жыгъ. Нэужыр ары сэ сыйшы-кIэгъагъэр. Иоофшэн зэрэфээ-щирэр къыхэштэгъ, ау игъом зигъор пшэн фаеу ыогъяагъ. Къэралыгъом пенсием узьши-клошт ныбжьэу къыгъэнэфагъэм ушлокынэу щимытэу, ныбжь-кIэхэм гъогу яптын фаеу ыльты-тэштгэгъ. Ыныбжь ильэс 75-рэ зыхуу-гъэм ыуж тхамафэ нахьбэ темышаагъэу ар дунаим ехижьыгъ.

Арамбый ишхъяэгъусэу Рози кілээгъэджагъ, урсызбэмкэ иргэдэжэштгэгъэх. 1971-рэ ильэс-сыр ары ахэр шхъэгъусэ зы-зэфэхъу-гъагъэхэр, пшашшIэрэ шьаорэ зэдапуу. Асхъад МВД-м исатырхэм ахэт, участковэ ин-спектор, Эльмире янэ-тэхэм ягъогу техъагъ. Ащ станицэу Ханскэм дэт еджапIем ильэс-бэ хуугъэу адыгабзэмкэ щири-гъаджэх.

Игугуу ашынным зэрэфэмия-гъэм имызакъо, щытхуцIэ наградэ горэ кыратынами Арамбый ныбжьи льыбэнагъэп, ау шукIэ зыгу къинэгъэ икIэлэеджа-клохэр, уарыгушон зытэфэхъи-шэн-зеклокIэ дахэхэри зыхэлхээ ильфыгъэхэр пстэумэ анахь тын лъаплеу Тхэм къыри-тэхэхэу дунаим ехижьыгъ.

Псао щылагъэмэ, ащ ыныбжьи мэгье ильэс 85-рэ хуущтгэгъ. Игупсэу къэнагъэхэм ильэс-бэ льгээштэнэу тафэльяо.

ХҮҮТ Нэфсэт.

МэфэкI иным пэсэгъохых

Адыгабзэмрэ тхыбзэмрэ я Мафэ сифэусагъ. Ащ фэдэ амал къисэзитыгъэр пстэуми апэу адыгэ унагьоу ны-дэльфыбзэр зерэльным сыйэрэштгэ-гъэр, сэ сшхъэкIэ сильэпкъ, адыга-бзэр зэрэсикласхэр ыкли адыгабзэмкэ ильэс пчагъэ хуугъэу слъэктээрихъ, сигуапэу Мыекъола гурит еджапIэ N 11-м зэрэшгэдэхэрэр ары.

Тиадыгабзэ хэти ыгу къикырэ гүшүэ-фабэхэр филохэмэ, ишуагьоу къеклонэу, къиткIэхъу-хэхэрэри къиткIэдэлкылхээзэ, щысэ къиттирахынэу къисщэхъу, бзэмий хэхьошт ыкли зиётэшт.

Сатыр лъапIэхэр

Сиадыгабз

Гъэтхэ мэ 19шюу сиғу зэлъештэ, Къэгъэгээ дахэу чыгур зэдештэ. Тыдэ зыбгээзэми сиғзэ къахэшы, Сиадыгабзэ гъогукIэ пхыреши. Кавказ къушхъэхэр ащ ымакъ. Псыхъоу къячэххэрэми ар яджэмакъ. Мэз пырыптиум сиғэтми — сиғзэ,

Бзыур чечагъэми — ари сэ сиғзэ.
Гүшүэ щэриоукIэ игүхэль къызинэсэ, Бзэр гүшүэжкIэ сэгъэлэпэлжы. Сидэу сиғхуу-гъэми, сиғу къынэсэ, Сиадыгабзэ сегъэлэлжы. Сиғу зыётгыгъэр сиғзэ ымакъ, Орэд чэфир, пшынэо макъ. Гүшүэ юшшIур сянэ ыжабз, Сиадыгабзэ сиадыгабз.

Тыгъэу
Къытфепсигъ
Тыгъэр гүшюу къытфепси, Псыхъо щыгъэр рифыжъагъ. Инэбзиймэ тагъэфаби, Адыгабзэм псэ къылыкIагъ.

Инэбзиймэ гъогу тытыраши, Адыгабзэм зиубгъуугъ. Тигүшүэ юшшIур сиғзэ ыгъоти, Гум ипсалъэ къырытгыагъ. ГъашшIур тиэм адыгабзэм Лъепкын зэкэм тыдэкIуатэ,

Тыфэсакы, хэтэгъахъо,
ЗэрэлтээкIэу тэухүумэ. Тисабийхэр миғъошэнхэу, Лъепкын ыбзэ аулпэнэу, Адыгабзэу тыбзэ класэр Тихэгъэту щаухүумэ.

Сиадыгабз

Тихэгъэту шу тльэгъунэу, Къушхъэ сијдхэм танэснэу, Тимээз къирхэм яжы къабзэ, Псыхъо чээрхэм якъэргъуагъэ, ГукIэ ренэу зэхэтшэнэу, Дахэу жабзэм хэдгэхъонэу Тыфегъасэ адыгабзэм. Хъарыф үүжумэ тыкъяджэнэу, Усэ дахэхэр риттхынэу, Шюу щылэр ризэхэтлхъянэу, Хэбзэ дахэу тызьшил лъепкын Хэлтыр зэкээ къырытлонэу, Ныбджэгъуныгъэр дгээлэпэнэу Тыфегъасэ адыгабзэм.

МЭРЭТЫКЬО (ГЬОМЛЭШК)
Сусан.

Гъэтхапэм и 14-р – адыгабзэмрэ тхыбзэмрэ я Маф

КъБР-р

Щэнныгъэлым и псальэ

Балуэ нэхърэ баштэ

Адыгэбзэм иджырэй грамматикэ (бзэхабзэ) къупхъэхэр зэригүүтэрэ тхыдэ лъэхъэнэклэ уепльмэ, дыгъуасэ хуэдэш, аүэ гъашэм ебгъапщэмэ, зы цыху гъашэм къикъуар — ильэсишэ ирикъуакым. Ныкъусэнэгъи, зэмьпэш ыуэхугъу, щыщэнэгъи иджыри къыздэсым хэльш — ар ыуэхум и зы лъэнэкъуэраш. Зы цыху-цыхуитклэ зэи лъэпкъ псом я бзэхабзэ дагуэншэу зэфирэгъеува хъунукым. Абы лъандэрэ зэфирэхъяжыпхъэами, ипэ игъээгъэжау щитамэ, иджыпстурей йенатэм деувэлэнутэкъым.

Пэжш, лэжьыгъэ щхъэхуэ гуэрхэри утыку къышральхъа щыщэм, арщхъэклэ а еплыкъэхэм къызэшщаубыдэр залэт, языны-къуэхэри псальэухам щхъэхуэнэклэ, хэмзызгъэу къихэпкъырт. Термин зыкъомри урсызбзэм къызэрыщаагъэсбым хуэдэу, къызэрыгуэкъуэу зэрээдэклэ къудейт («калькэ»). Апхуэдэу ыуэхум убгъэхдыхъэм, езы «термин» псальэм и купщэм изагъэтэкъым.

«Термин» псальэм латиньбээ «данагъэ, гъунапкъэ» купщэр бгъэдэлъщ, бээщэнэгъэм къызэриштамклэ — «псальэ е псальэ зэпхау щынэгъэ, технике в нэгъуэш ѿурэм и щынэгъэм фэещыцэ хуашта». Бзэм хэт псальэ сыйт хуэдэми купщэр зыбжанэ илэ хъунумэ, терминир зы къупхъэ-жыхъэм итш. Терминир зэрхыхука щенэгъэм зы купщэр нэхъыбэшилэмэ, абы узытепсэлхыхыр зэрхыхэзий ишынуш.

Къэбэрдей-Балькъэр Республиком Цыхухэр егъэджэнимкэ, щэнэгъэмрэ щалалгъуалэ ыуэхухэмкэ и министерствэр адигэбзэр курят еджаклэхэм зэрьшадж тхыльхэр федералъэр шалхама, илэхэдэй. Апхуэдэу щынтиклэ, «сабийм къыгурлыуэнукъым», жытлэу, щхъэхынагъэмкэ зедгъэб хъунукъым.

Етуанэрауэ, адигэбзэм псальэш ѿирхъыр щэнэклалъэ хъун ипэ, урсызбзэм абы щириг купщэм еплыпхъеш. Пса-

хуэдиз мэхъу. Ахэр зэхэту — 200. Сыйт хуэдэ бзэм щыщу псальэ 300 хуэдиз пщэмэ, щэнэгъэ статья, поэмэ сыйт хуэдэхэр пхуэмитхам, а бзэр зезыхъэм фы дыдэу удэуershерыфынущ. Абы щыгъуэ, дээзым, а бжыгъэм щышу едгвашэр псальэ 100 къудейш! Нтэ, сыйт хуэдэ адигэбзэ ядгъашэр?

Игъуэ нэсауэ пэрэ адигэбзэ тхыль хъуэжынам щыгъуу апхуэдиз терминди ди бзэм къедгъэштижыну? Дапщэш щытхъуэжынур? Убыхыбзэм и махуэ къытхуэкъуэм? Дымыхуэжынум, сыйт щхъэусыгъуэр? «Тхъэр ёштэ, яштамэ, ешх», жыхуалэм хуэдэу дызхэхэс.

Пэжш, ильэс-ильэситклэ егъэдажакуэр гугуу ехынщ, абыхэм есэху, аүэ псори и пээ иуэжынщ. Терминхэр зымыцыххэ сабийр фээгъуэджэу зыни еплынукъым. Абы же-пэр, ебгъашэр, ебгъэльгъайр къиштэнущ. Апхуэдэу щынтиклэ, «сабийм къыгурлыуэнукъым», жытлэу, щхъэхынагъэмкэ зедгъэб хъунукъым.

Етуанэрауэ, адигэбзэм псальэш ѿирхъыр щэнэклалъэ хъун ипэ, урсызбзэм абы щириг купщэм еплыпхъеш. Пса-

льэм папщэр, «падеж» — «падать» жилэу араш, алъижхэм я бзэм къыхихщ абыи, зэрыштит дыдэм хуэдэу зэридзэклэ бзэм хигъехъаш; «причастие» — чристэн диним къыщаагъэсбэл «причастить» жыхуилэм къыткылаш. Шапхъэр куэдщ, аүэ едгъэлэйш цыхум я щхъэ ткудэнкъым.

Сигу ирохь-иримыхъкэ дыбгъэхдыхъэ хъунукъым ыуэхум. Хамэ гупсысеклэ дыкъиувикирэ ди лъэпкъ гупсысэм дыкъыхэпслыкъуу ныбжыреийн къянэжын псальэхэм гъашэр етыпхъэш. Иужь ильэсишэм адигэбзэм зедгъэужыжын ипэклэ, дэтпийтэурэ дуплэшын плаш. Нэгъуэштыбзэм къыхэхтаа псальэр фоупу зетхъэурэ адигэ псальэ къэштиклэ ѡтигъуупшэжаси, хамэ псальэхэр дгъэуджура э я лъажжэр щэдгъэлэжыклаш: белджылы, гъэбелджылын, белджылыншэ, мыбелджылы, зэрьбелджылыр, н. Апхуэдэу щыхъуки, мы псальэм хедгъэгъэклэата адигэ псальэ дахэхэр ёштэ: ыупш, нахуэ. Мыбдежым иджыри ятлэ бдзантхъэм дыхэвэжжини хэтш — урсызбзэ терминхэр тырку, хъэрэл, къэжэр псальэхэмкэ тхуэжкэ,

адигэбзэм нэхъ ыуэхутхъэбзэшхүэ хуэтцэкъым.

Европей къэралышхуэхэм термин къыщаагъэшкэлэ, нэхъбэу къагъэсбэлээр латин, алъиж, нэмьцэ, франдэж, индженцылэз псальэ ыыхъэхэр араш. Адигэбзэм и зэфирэклэ, и псальэ къэгъэштиклэ апхуэдизкэ лъэшши, зи гугуу тща бзэхэр гуаны къидигъэпплын-тэкъым. Къаштэ-къауэу шынэуз гуэрэм дыгыгъши, зы ильэсэм туу къыптишшэурэ, пщэдэйрэ ыуэху тицэурэ доклэклэ. А пщэдэйри зи къэскъым, бзэ ужыхыни къытпэллээнукъым. Ауэ... ауэ а лъэпкъ гупсысэм уитын щхъэклэ, ыахъу-льхъу узыща гуэрэм укынүүкылыфхъэш.

Курят еджаклэм къыщаагъэсбэлэ зи щапхъа девгъэпплыт. Псальэм папщэр, адигэбзэмкэлэ егъэдажакуэм мыпхуэдэу еджакуэхэм захуегъазэ: «Унэ» псальэр именительна падежым белджылы склоненэм тету зэфхъуэл! Мы псальэхар псальэ 8 мэхъури, абыхэм яшьшу 4-р нэгъуэштыбзэм щыщш. Япэрауэ, «склонене»-м урьис грамматикэм щигъэзащэлээр зэхэдэкъым. Урьис грамматикэм склоненеу 3 илэш, абы нэмьшылжкэ, зэхуэмийде склоненэм иту псальэ гуши илэжж. Атлэ щапхъа къэтхъа псальэхар мыпхуэдэу тхуэжмэ, сыйт и дагуэ: «Унэ» псальэр фэещэй къэдэжий ыупш ивгъэувэ. Иджы мы псальэхар псальэш ѿирхъыр зэтхъаат. «Фэещай» — «именительна»: «Фэещын» псальэм къыткыри «еигъэ» къэзигъэлэягъу ѿурэм суффиксыр пыувэжаш — «флашам ей» жыхуилэш. Зи

Тиньдэлъфыбзэу тиадыгабзэ ильэгъохэшхэр...

НЭГҮМЭ Шорэ Бэчмырээ
ыкъор (1794 — 1844 иль.)

Адыгэ тарихъыр, фольклорыр, литератуурэ, бзэр уиштагъэнхэмкэлэ апэр лъэбэкъу зыдзыгъэ шынэгъэлэж. Йорыгъатэхэр, хъиншэ зэфэштхъафхэу адигээмэ я фольклор хэтхэр лъапсэ фэхъуэгъуу етхы «История атыхайского народа» зыфи Йорэр 1839 — 1843-рэ ильэсхэм. Аиц ыуж, 1843-рэ ильэсхэм зэхэгъэууцо адигэбзэм и грамматикэ.

Къардэн Мусэдин,
филология щэнэгъэм я
кандидат.

Гъэтхапэм и 14-р – адыгабзэмрэ тхыбзэмрэ я Мадф

Ныдэлъфыбзэм осэшхо фешы

Ныдэлъфыбзэр лъэпкым ыпс. Хабзэри, бзыпхьери кызыщежьэрэр бзэр ары. Ныжъ-тыжъхэм кытфагъэнэгъэ ныдэлъфыбзэм уасэ фэтшын, къетыухумэн, ар лъагэу тэтызэ тырыгушиён фае.

Унагъом щыдгашомэ, кыткэхъухъэрэ сабыххэм ядгашлээ тинидаэлъфыбзэ лъыдгэктотэнир адыгэ пэпчь пшъэрэль шъхьаэу ыпашихъэ ит.

Адыгабзэм идэхагъэрэ иба-
ниыгъэрэ кытэзыгъэлъгъурэ,
ащ зэрифшъушауэу тырыгуши-
лэнэм тифэзыгъэсэрэ кэлэ-
гъаджэм мэхъанашо ил. Непэ
зигугъу къесшы сшоигъом
нэмькэ лъэпкэ щыщ ныбжы-
кэхэм адыгабзэр аргашашэ,
ащ идэхагъе нэрыльгъу афешы.

Пэнэшьу Марьянэ Кошхаблэ
къыщихъу. Ар еджаплэм джы-
ри члэсигъ адыгабзэр нахь
игъэктотигъуэ зеригъешлэнэу

зыреяжъэм. Иныдэлъфыбзэ
шу ылъэгъуным, ащ уасэ фи-
шызэ къэтэджынэм янэ-ятахэм
фагъесаг. Гүшүэгъу тызыф-
хъум къызэрхигъэшыгъэмкэ,
кэлэгъаджэу предметыр озы-
гъашлэрэм мэхъанашо ил. Ащ
къызериотэжъирэмкэ, кэлэ-
гъаджэм ишыуагъэкэ еджэнэм
фэшагъе хъугъе. Пшысехэм,
художественнэ тхыльхэм ренэу
къафеджэштыгъе. Абзэ тупшы-
гъеу, къабзэу, зэгъефагъеу

рыгушиёнхэм фигъесагъэ.
— Бзэр зэрэтигъашшэштыгъэм
даклоу адыгагъэр, хабзэр, ىэд-
быр, зэкэ тэрээз эзэрэзхълан
фаем къитетгүшүшэштыгъе,
— итуукижъихъэмкэ кылдэгушауэ
Марьянэ. — Тицыкыгъум къы-
щегъажъауэу лоф къылдишлээз
ныдэлъфыбзэр зэрифшъушауэ
зэрээдгэшшэштым пыльгыгъ.

Марьянэ гурыт еджаплэр
къызееухым 1980-рэ ильэсэм
Адыгэ кэлэгъаджэ институтын
члэхъагъ. 1985-рэ ильэсэм

апшъэрэ гъэсэнгъэ зэригъэ-
гъотыгъеу ар къуухыгъ. Къуа-
джеу Джэджехъаблэ вожатэу
лофшынир щиублагъ. Нэужым
я 2-рэ классхэр ригъэджа-
гъех.

Къунчыкъохъаблэ зэрэшы-
псэурэм къыхэклэу ащ чыпш-
ынир зэххум зигъээжыгъ ыкы
завуч-организатору щытыгъ.
Урсыбзэр, адыгабзэр аргъэ-
хъызэ ащ ильэс 13-рэ лоф щи-
шлагъ.

Щылэнгъэм къызыдихъырэ
зэхъокынгъэхэм къахэклэу
тигүшүэгъу иунагьо игүсэу
Мыеукыуапэ къекошыжынэу
хъугъе. Адыгэ кэлэгъаджэу
колледжу Андырхье Хъусен
ыцэ зыхырэм лоф щишилэнэу
хъугъагъ. Лаборантэу ыублагъ,
нэужым адыгабзэм исыхъатхэр
къыратыгъэх. 1997-рэ ильэсэм
къыщегъажъауэу колледжым
тигүшүэгъу ит.

— Аперэ уахтэм сиофтэн
сшоикынгъ, — игукъекыжъ-
хэмкэ къыддэгушауэ Марьянэ.
— Нэмькыбзэ зыуульхэм
адыгабзэр ягъашлэнир пын-
кэл. Аперэ сыхъатым игъекло-
тигъэу зыфэзъехъазыгъ.

Темэр къызэрхслотагъэр зы-
лэгъугъэ сиофтэнгъу къыс-
клиялли, ащ фэдэу бэу зы сы-
хъаткэ зэрээрэммыгъашшэштыр
къысууагъ. Тэклу-тэклу къа-
фэлтиэн зэрэфаэр ащ къыз-
гургыгъуагъ.

Иофтэнгъухэм зэрэфэрэз

Пэнэшьу Марьянэ игүшүэ къы-
щихъеэши. Аперэ мафэу лоф
зишлэрэм къышыублагъеу, сый
фэдэ уччэ аритигъэми, джэу-
пынчъеу къагъэнагъэп. Жэнэлл
Тэмарэ, Гункэлко Мусльимэт,
Сэмэгу Фатимэ, Андэрэкъо
Светланэ Іэпшэгъушо къы-
зэрэфхъуягъэхэр тигүшүэгъу
къуагъ. Шэнгыгъеу алэклэльтим-
кэ къызэрэдэгошагъэхэр
Марьянэ зэрэшымыгъупшэштыр
игүшүэ къыщихъеэши.

Лоф ышлэнэу зыреяжъэм
хэушхъафыгъигъэ купхэр яла-
гъэх. Ащ къыкыштыгъэр урыс
студентхэм икъу фэдизэу
адыгабзэр зэрээрагъашшэ-
гътигъэр ары. Адыгэхэм афедзу
ахэми куоу бзэр къызлэклэ-
гъахъаштагъигъ. Практике ахынэу
еджаплэм къоштыгъэх, адыга-
бзэкэрагъаджэштыгъэх. Ащ
фэдэ аперэ купхэр колледжыр
къэзүхыгъэм Адыгэ къэралы-
гъо университетын ильэпкэ
факультет хэушхъафыгъигъэ
группэ къыщыфыззуахи, яеджэн
щыпдээжыгъигъагъ. А купхым
хэтигъэхэм ашыщуэ Марина
Волковам адыгабзэкэ диссер-
тации ытхыгъ.

Зигугъу къэтшыгъеу купхым
щыпхэр непэ адыгабзэм чанэу
лоф рашлэ. Республиком игүрэлт
еджаплэм адыгабзэмкэ ашы-
рагъаджэх, телевидением лоф
шашэ.

Нэмькыбзэ зыууль студен-
тхэм адыгабзэр зэрэгшэлэнэм
фытегъэпсихъэгъэ программэ
апэрэу Адыгэ кэлэгъаджэ
колледжым щызэхагъауагъ.

— А программэм апэрэ лоф
дээшигъэхэр Кээрэшэ Зайнабрэ
Пэнэшьу Нинэрэ, — кыт-
фэуатэ Пэнэшьу Марьянэ.
— Аперэ тхыльэу «Адыгабзэр»
зыфиорэр ахэм къыдагъэ-
кыгъагъ. Мыш эпхыгъе иофтэн-
нир аперэу ахэм аублагъ ыкы
зэрифшъушауэ агъэцэлгээ.
Нэужым программэм зэхъокы-
ныгъэхэр фашыгъэх. Кэлэгъаджэу
бзэм лоф дээшигъэхэрэм
хэгъэхъогъэн фаеу альтытэхэрэр
пагъашээ, ар нахышум ылъ-
ныкъокэ зэрэхъокыгъ.

Тинидаэлъфыбзэу тиадыгабзэ ильэгъохэшхэр...

КИЭРЭШЭ Зайнаб
Ибрахимэ ыпхур
(1923 — 1998 иль.)

Анэрэ адыгэ бзылъфыгъуэу
бзэшынгъэмкэ анэрэ кан-
дидат, етланэ доктор
хуугъэ. Георгий Рогавэрэ
Киэрэшэ Зайнабрэ зэкин-
гъуэу кынчагъэкыгъэ Гоф-
шигъэшхоу «Грамматика
адыгейского языка» (1966 —
рэ иль.) зыфиорэм адыга-
бзэр лъэныкъо постумки
ицээхэфыгъэ хуугъэ.

къызэриуагъэмкэ, гүшүэхэу
тхыгъэхэр партым тиральхъэх,
ахэр зыщахъэфедштхэ чы-
пэхэр къагъэнэфэх. Мыш фэдэ
шыкэл ишуагъэкэ студентхэм
гүшүэхэмрэ ахэм ямхэнэрэ
нахь пынкэлэу зерагъашэ ыкы
агу къекыжынхэм фэлоришэ.
Адыгабзэм исыхъатхэм гүшүэу
зэрэшшэгъэхэр зыхэтхэ рас-
сказ кэлэхэр арагъэтхых, ахэр
сурэт арагъашых.

Пэнэшьу Марьянэ иофтэн
ыгу етыгъеу зеригъэцакээр
ишихъатэу АР-м гэсэнгъэмрэ
шлэнгъэмрэ и Министерствэ,
Адыгэ Хасэм ящыху тхыль-
хэр илэх. Иэнэ хуурахэм, бзэм
ицээхъумэн фэгъэхъыгъэхэ
иофтхъабзэхэм чанэу ахэлажьэ.

Непэ адыгабзэр зуэтэклиэрэ
гумэгъильтүүгъэлэу лъэшэу
еъзгумэкы. Ар дэгээзэжыгъэ
хууным, адыгэ лъэпкым ины-
дэлъфыбзэ къеухумэгъэным
афлажьэ.

— Сабыим иадыгабзэ къыз-
щежъэрэр унагъор ары, — игү-
шүэ къыщихъеэши Марьянэ.

— Унагъом бзэр ильян фае.
Ны-тихъэм сабыим иныдэлъфы-
бзэ иуалхъаныр япшэриэль
шхьаэу сэллытэ. Дунаим та-
кыкыи 8 пэпчь зы бзэ текло-
дыхы. Ахэм ясатырэ тыхеха-
ным ишынагъо непэ къеууц.
Лъэпкым ихабзэ, ибзыпхэ
къызщежъэрэр ыбз. Бзэр зыу-
мыльм ихабзэ къыгурьорэп.
Ар зэхэтшэн, тинидаэлъфыбзэ
лъагэу тэтызэ, осэшхо фэтшы-
зэ тисабийхэм ядгашлэн фае.

Гъонэжъыкъо Сэтэнай.

Гъэтхапэм и 14-р – адыгабзэмрэ тхыбзэмрэ я Маф

Апэрэу зэхашагъ

Адыгабзэмкэ ыкчи адыгэ литературамкэ езыгъаджэхэрэ кілэеъгаджэхэр ыкчи кілэлпүхэр зыхэлэжьэхэ республике зэнэкьюкоу Адыгейим щыкъуагъэм икілэуххэр мы мафэхэм зэфахысыжых.

Зэнэкьюкур анах видеорук дэгүм изэхэгъузон фэгэхын гъагъ. Иофхъабзэр зэхищагъ АР-м гъесэнгъэмрэ шэнэнгъэмрэ и Министерствэ. Гъэцэклаклоу илгээр гуманитар шэнгъэхэм апыль республике институтын щызэхашгээ Пректи оффисир ары.

Иофхъабзэм кілэцакло фэхүн гъэу, институтын бзэшэнгъэмкэ иотдел ипащэу Анцокъо Сурэт кызызериуагъэмкэ, адигабзэмкэ зэрэрагъаджэхэрэр

нахь дэгъоу зэхэшгээн, егъеджэним шыкъэ-амалыкъэхэр щыгъэфедэгъэнхэмкэ Иофхъабзэм ишуагъэ къэклоним щегугъых.

Зэнэкьюкум къыхэлэжъэнхэ фитыгъэх Адыгейим имызакъоу, Краснодар краим итеджаплэхэу адигабзэмкэ зыщырагъаджэхэрэм е факультатив фэдэу зыщызэрагъашэхэрэм кілэеъгаджэхэр.

Видеорукыр ежь кілэеъгаджем Иоф зышишэрэ еджаплэм

е кілэлпүю адигабзэ сабийхэм языгъашэрэм иоффшаплэ щи-зэхищагъа, аш щытырихыгъа гъэпсыгъэн фое. Арышь, зэнэкьюкур заочнэу зэхэшагъа щытыгъ.

Видеорукхэм анах дэгъухэр къыхахых хүмэ, къыдалытэххэм ашыцых урокыр зыфэгъэхыгъэр непэрэ мафэм диштэу щитмэ, аш иоффыюо къышыгъэхэр зыфэдэхэр, кілэеъгаджэм егъеджэнимкэ шыкъэ-амалыкъэхэр ыгъэфедэхэр, кілэеъгаджэмрэ кілэ-еджаклохэмрэ зэрээгүриохэрэр ыкчи нэмийхэр.

Зэкэмки зэнэкьюкум кілэеъгаджэ ыкчи кілэлпүю 32-рэ къыхэлэжъа. Ахэм явидеорукхэм мы мафэхэм жюром хэтхэр япплын. Ахэм анах дэгъоу алтытуу къыхахыхэрэ иоффшагъэхэм явторхэм афэгушоштых, шуихафтынхэр афашыштых, дипломхэр аратштых.

Зэнэкьюкум изэхэшаклохэм кызызэролрэмкэ, кыаэлкэхъэгээ видеоорукхэм къахэпхынену бэ ахатыр.

СИХЬУ Гощнагъу.

Пуныгъэ Иофшынхэр

Мыекъуапэ дэт кілэцыкъу N 39-м икілэлпүхэу Мэлгош Разиетрэ Ирина Шаповаловамрэ ны-тыхэм зэлхынгъэ дэгъу адирялэу Иофшыншо агъэцакъ. Ахэм Иоф зыдашэрэ купхэр лэпкэ зэфешхъафхэм къахэкыгъэх кілэцыкъу.

Ильесым кыкъоц мыхэм Иофхъэбзэ зэфешхъафхэм ыгъыпэм щызэхашэх. Анах шъхъаалеу анаэ зытырагъэтыхэрэм ашыцых ныдэлтфыбзэм и Дунэе мафэ, адигабзэм ыкчи славян тхыбзэм я Мафэ. Иофхъабзэхэм яхэгъэунфыкъынкэ Разиет Иляс ыпхъумрэ Ирина Анатолий ыпхъумрэ шынэдэкъиц их ахызэ яофишын агъэпсы. Утренникхэр зэхашэх, кілэцыкъухэр усэхэм къяджэх, лэпкэ ордхэр къялох, къашхохэр къашхы. Джаш фэдэу Иофхъабзэм къырагъэблагъэх ордхэйхэр, пышинаохэр, къашхуаклохэр. Мы ильэс еджэгъур къызихаагъэм къызыублагъэу Мэлгош Разиетрэ Ирина Шаповаловамрэ Мыекъуапэ итарих ыкчи иархитектурнэ чыпэхэр кілэцыкъухэм арагъэльтэгъуягъэх. Нэүжым нытихэр ягъусхэу АР-м и Лэпкэ музей щылагъэх. Адыгэхэм япсэуки, ящыгъынхэм ыкчи ялъэпкэ шуашхэм яплыгъэх. Аш нэмийкъу экспозициихэу «Псэушхъэхэм ядуна», «Хэгъэгу зэошхом ильэхан адигэхэр» зыфиохэрэр кілэцыкъухэм ашогъэштэгъонхэу ыкчи.

Ильэс еджэгъум къыкъоц кілэцыкъухэм кілэлпүхэр ягъусхэу Урысюм ыкчи Адыгейим ягмин зэрагъашэлэх. Литературм иурукхэм Родинэм фэгъэхынгъэу Цуекъо Джэхъяфар, Мэшбэшэ Исхакъ, Кыуекъо Налбый яусэхэм къащаджэнхэр якласэх. Джаш фэдэу адигэ ыкчи народнэ пысэхэр зэрагъашэлэх. Кілэцыкъухэмкэ анах хуугъэштэгъэ шхъаале хуугъээр Перэнъикъо Мурат ипшисэу «Хэт нахь льэшыр?» зыфиорэмкэ сценэ зэрагъеуцугъэр ары. Мыш нытихэри чанэу къыхэлэжъагъэх, ашыгыщхэр къафагъотыгъэх, зыкъызщагъэльэгъоц сценэр афагъэпсыгъ. Джаш фэдэу гущи-лэжхэр зыдэт зэхэубутигъэхтыль цыкъоу «Жемчужины народной мудрости» зыфиоу Блэгъож Зулкъаринэ къыдигъе-

кыгъэр кілэцыкъухэм ашогъэштэгъонхыгъ.

Разиет Иляс ыпхъумрэ Ирина Анатолий ыпхъумрэ кілэцыкъу ыгъыпэм икүпэу «Тюльпан» зыфиорэм цаплухэрэм лъэнүкъо зэфешхъафхэмкэ пүнүгъэ Иофшагъэр адзызрахъэх. Анахъэу адигэ ыкчи урсы лъэпкэ джэгукъэху афызэхашхэрэр кілэцыкъухэм агу рехых. Анахъ якласэ джэгукъэхэр «Шыу» («Всадник»), «Пэлокладз» («Подлог шапки») зыфиохэрэр арых.

Ны-тыхэмрэ кілэлпүхэмрэ зэгүрионыгъэ азыфагу имыльмэ, кілэцыкъухэм пүнүгъэ тэрээ ябъэгъотын пльэкъытэ. Къыхэгъэштыгъэн фое Мэлгош Разиетрэ Ирина Шаповаловамрэ пшэрэлтийэу зыфагъеуцугъыгъэр къадххуным фэш шыкъэ зэфешхъафхэр зэрагъэфедэхэрэр: ны-тыхэр аугъоих, хэушхъафыкъыгъэ зэдэгүштэгъуяр адашых, «Кілэцыкъухэм гушхъэлэжь банингъэ ялэу пүгтэнхэр» зыфиорэмкэ Иофхъабзэхэр зэхашэх. Ны-ты ныбжыкъе ашогъэштэгъонху мыш фэдэ Иофхъабзэхэм ахэлажьх.

Иофхъэбзэ инхэу, творческэ проектэу «Адыгэхэм яхбзэхэр ыкчи яшэн-зэхэтигъэхэр» зыфиоху мы кілэлпүхэр кілэцакло зыфхэуцугъэхэм коллектив зэгүрийхэри, сабыйхэм яунахъохэри зэфещэх.

Гу куячэ ялэу, агухэр зэуухыгъэу кілэцыкъухэм Иоф зардашэрэм фэш мы кілэлпүйтум лъашэу тафэрэз!

ДЭЧЛЭЖЬ Свет.

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо филармоние
Зал цыкъу

гъэтхапэм Адыгэ тхыбзэмрэ ямаф 14⁰⁰ сыхьатыр 14^{-м}

«СИАДЫГАБЗЭУ СЯНЭ ҮБЗ»
Орэдымрэ усэмрэ яхъакIещ шъукъеблагь

УПЧИЭХЭР: 52-11-17 / 52-29-68
КЬ МЫЕКЬУАП, УРАМЭУ ПИОНЕРСКЭР, 300 ШЬУКЪЕБЛАГЬ

ХъакIещым шъукъеблагь!

Гъэтхапэм и 14-м, адигабзэмрэ адигэ тхыбзэмрэ я Мафэ тифэу Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо филармоние литературнэ-музыкальнэ хъакIещэу «Сиадыгабзэу сяне үбз!» зыфиорэм шъукъеблагь.

Иофхъабзэм изэхэшаклохэр: Къэралыгъо филармониер, художественнэ пащэр — Адыиф Туренкэр, зещаклор — Тэшүу Светлан.

Хэлэжэштхэр: филармониет иордэйхэр, Камернэ музыкальнэ салоним иартистхэр, рестобликэм итеатрэхэм яактерхэр, кілэцыкъу театральнэ купэу «Щигыржынэр», Къэралыгъо телерадиокомпание «Адыгейим» и журналистхэр, искусстввэхэмкэ коллежэу Тхабысымэ Умарэ ўцэ зыхырэм истудентхэр.

Заублэштыр сыхьатыр 14.00-р. Филармониет изал цыкъу шоигоноигъэ зиэ пстэури еблэгъэн альэкыщ.

Зы гупши зэфэзыщагъэхэр

Гъэтхапэм и 6-м ятIонэрэу адигабзэмкэ Адыгейим диктант иштихыгъ. Хэкуужьым имызакъоу, а мафэм ИкIыбым щытсэухэрэ тильэнкъэгъухэри аш фэдэ Иофшынхэр эхэжьсагъэх. Джаш фэдэу диктанттыр аицкъуагъ Дюзджэ, Анкара, Стамбул, Къайсарэ, Измир ыкчи Германием ичилгээ зэфэшхъафхэм.

Гъэрекло Адыгэ къэралыгъо университетыр икілэшаклоу диктантыр зызэхашэрэ нэүж Дунэе Адыгэ Хасэм а Иофхъабзэм зыригъэштэгъунэу риихуягъ.

Мыгъэ Дунэе Адыгэ Хасэм икілэшаклоу зэкэ адигэхэу ИкIыбым щытсэухэрэм диктантыр зедатхыгъ. ИкIыбым щыгэ адигэхэм Къэрэшэ Тембот ироманэу «Шапсыгъэ пшьаш» зыфиорэм кынхэгъэ пычыгъу атхыгъэр.

Тхыгъэу ИкIыбым къыкъыгъэм кызызэрэшиорэмкэ, Тыркуемрэ Германиемрэ ашыц нэбгырэ 200-мэ диктанттыр атхыгъ. Ахэр кілэеджакло, студентых, врачых, инженерых. Ау зы гупши пстэури зэфэзыщагъэр — ныдэльфыбзэм шулаэгъоу ыкчи шхъэ-клафэу фырьялэр ары.

Гъэтхапэм и 14-р – адыгабзэмрэ тхыбзэмрэ я Маф

Адыгабзэмрэ унагъомрэ

Лъапсэр зэдагъэпытэ

Республикэ общественнэ движениеу «Адыгэ Хасэр» кіещакло фэхьи, адыгабзэмрэ тхыбзэмрэ я Мафэ фэгъэхыгъэ зэхахьэ Адыгэ Хасэм ишушлахъэхэм ахэтэлъитэ. Адыгэ Республикэм лъепкъю йоффхэмкэ, Іәкыб къэралхэм ашыпсэурэ тильэпкъягъухэм адыръя ээпхыныгъехэмкэ ыкы къэбар жыгъэм иамалхэмкэ и Комитет итхаматэу Шъхъэлхъо Аскэр къитиуагъ юфхъабзэм мэхъэнэ ин зэреритирэ.

— Адыгэ Хасэм гъесэнгъэмрэ шэныгъэмрэкэ икомитет икъутамэу «Ны Хасэр» зэхэтштэ, аристикэ цэрылоу Уджыхъу Марыет пащэ фэтшыгъ, — зэлукъегъум къышлиуагъ Адыгэ Хасэм итхаматэу Пымыщэкъю Рэмэзанэ. — Бээр, шэн-хабзэхэр кіэлэцыкъухэм зэрагъэшэнхэм фэш унагъом иамалхэр нахышлоу дгъефедэхэ тшоигъу.

Ныр ары бээм изэгъэшлен къызыщежъэрэ. Кіэлэцыкъум ар зэрэдгүшүйэрэм, пүнгэгъу дызэрихъэрэм унагъом лъапсэу щашырэм зэгъэушъомбугъэшнэм Адыгэ Хасэр ишышпкъу

фэш унагъомрэ еджаплэмрэ язэпхыныгъехэм къапкъырыкъирэ гупшисэхэр зэригъепшагъях.

Къэралыгъо телерадиокомпание «Адыгэим» ижурналистхэу Беданкъю Замирэ Гъукъел Сусанэрэ зэхахьэр зэррашагъ. Щынэгъэм къихэхыгъэхэм усэхэм, театрализованнэ едзыгъохэм, орэхэм пчыхъэзэхахьэр

къагъэдэхагъ, рагъэжъэгъе юфыгъом лъепсэшлу фашыгъ.

Ным гуфэбэнгъэу фырилэм журналистэу Тішьу Светланэ кытегущыгъагъ. Янэ фэгъэхыгъэ усэу ытхыгъэр ны пстэуми яхылгъауяа плытэ хүщт.

Нымра тымрэ унагъом игъэлтиэн чыпилэу Ѣырялэм, тым ытхыгъэ усэм укъеджэнир юфкъызэрикъол. Хъаклэмыйз Сусанэ,

Тэу Замирэ, Унэрэкъю Гулэз темэу аштагъэр гъашэгъон дэд.

Ильэс пчыагъэкэ узэкіэлбэжьим усэу атхыгъагъэхэр жы хъухэрэп. Джэнкъю машлоу щынэгъэм Ѣымыкъуасэрэм къыпкъырыкъхэрэ гупшисэхэр маджыгъыкъых, уагъэтууз. Бэгъ Нурбай, Мирээ Дээпш литературэм Ѣызэлъашаа. Тхаклохэм апхъухэу Хъаклэмыйз

Сусанэрэ Тэу Замирэ къызэджахъэх усэхэр ным игуфэбэнгъэ ильфыгъэ зэрэлтигъэсырэм, зэгурлынгъэм нахь афэгъэхыгъэх. Унэрэкъю Налбай тхэкло цэрыломэ ясатырэ хэмийцуагъэми, ышылхуу фэгъэхыгъэ усэу ытхыгъэм гуфэбэнгъэу хильхагъэр гурылонгошлу. Унэрэкъю Гулэз ятэ ытхыгъэм лупкэу къеджагъ.

Искусствэм иофышэу Беданкъю Бэлэ игупшисэхэри ным, бзылфыгъэу гукіэгъу зыхэлым ехыллаа. Общественнэ юфышэу Мэшфэшу Нэдждэт Тыркуем, Адыгэим, нэмийхэм ашатхыгъэ усэхэм къяджагъ. Гъашуабзэкэ Нынай ылозэ янэ икъэбар къеуатэ. Н. Мэшфэшур артист шыпкъэм фэдэу усэхэм къызэрждагъэр залым чэсхэм агъешэгъуяа, ігү фытеуагъэх.

«Щыгъыжыем» кіэлэцыкъуху хэтхэм къашыгъэ театрализованнэ пчыагъор, ансамблэу «Исламыем» иартистхэу Дэр Абири, Къумыкъу Шамсединэ, нэмийхэм къалуагъэхэ орэхэм зэлукъегъур къагъэдэхагъ.

Пымыщэкъю Рэмэзанэ изэфхыхысыжхэм къашыгъэшыгъ аш фэдэ юфхъабзэхэр тапэки зэрэхэшэцтхэр.

Шъунааэ тешъудз: адыгабзэм, шэн-хабзэхэм яхылгэгъэ зэхахь непэ Къэралыгъо филармониен Ѣыкъоцт. Зэлукъегъур мафэм сыхыатыр 2-м аублэшт. Пчыхъэм Лъепкъ театруу Цэй Ибрахимэ ыцэ зыхыырэм спектаклэу «Гоощмыидэхъаблэр» адыгабзэкэ къыщаагъэлгъоцт.

Театрэмрэ пүнгэгъэмрэ

Кіэлэджахъохэм ашыгъэшгъон

Адыгэ Республикэм и Лъепкъ театруу Цэй Ибрахимэ ыцэ зыхыырэм «Нартмэ ядышэ бгырыпх» зыфиорэ спектаклэр къыщаагъэлгъоцт.

Адыгабзэмрэ тхыбзэмрэ я Мафэ фэгъэхыгъэ къэгъэльэгъоныр пшысэм техыгъ. Адыгабзэмрэ зытхыгъэр ыкы зыгъэуцугъэр режиссерэу, Адыгэ Республикэм искусствэхэмкэ изаслуженнэ юфышэшхуу Нэгъю Инвер.

Юфышэнным цыфыр зэрилдээр, шхъахынхэм Ѣынэгъэм зыкъыщаагъотын зэрамыльэкирээр, адыгагъэр зехъэгъэнным ныбжыкъхэрэ фэгъэсэгъэнхэм ехылгээгъэ къэгъэльэгъоным хэлжэвэгъэр артистхэу Хъат-

хъаклэм Аскэрбай, Жъудэ Аскэрбай, Къэбэхъе Анзор, Болэкъю Адамэ хъульфыгъэ рольхэр къашых. Нэхэе Мэрганэт, Бэрэктэе Заремэ, Болэкъю Аминэт, Къуийж Людмилэ бзыльфыгъэ рольхэм афэгъэзагъях.

Залым тысыплэ нэкл имылэжьеу адыгэ, урсы, нэмийхэмлээжкъхэм ашыц кіэлэджахъохэр спектаклэм еплыгъэх. Къэгъэльэгъоныр къызаухым, зэхэшэхээ купым хэтхэм зэфхыхысыжхэр ашыгъэх.

Адыгэ Республикэм культурэмкэ иминистрэ игуадзэу Шъяаупцэкъю Аминэт, министрствэм иотдел ишаа Шэуджэн Бэлэ, Лъепкъ театром

ихудожественнэ пащэу Хъаклэгъогъу Къэсэй, режиссерхэу Нэгъю Инвер, Хъакъуй Аслын, тхаклоу Цуекъю Юнис, археологу Тэу Аслын, артистхэу Зыкъя Заурбай, Кушуу Светлан, Жъудэ Аскэрбай, шэнэгъэлэжьеу Агыржынэхэ Симхъян, нэмийхэм зэхахьем хэлжэвэгъэр, адыгабзэкэ агъеуухэрэ спектаклэхэм къатегууцагъэх.

«Нартмэ ядышэ бгырыпх» зыфиорэм фэдэ спектаклэхэр, кіэлэджахъохэмрэ ныбжыкъхэрэ ягъесэнгъэ фэгъэхыгъэхэр нахышберэ къагъэлгъонхэу унашью зэдаштагъ.

Нэклубъор зыгъэхъазырыгъэр ЕМТЫЛЬ Нурбай.

Редактор шхъааэхэр:

ДЭРБЭ Тимур
ХЬЭШИУЦІЭ Мухъэмэд
ТХЬАГЬЭПСЭУ
Уцужыкъу

■ Зэхэзыщагъэр:

Адыгэ Республикэм лъепкъю йоффхэмкэ, Іәкыб къэралхэм ашыпсэурэ тильэпкъэгъухэм адыръя ээпхыныгъехэмкэ ыкы къэбар жыгъэм иамалхэмкэ и Комитет ПИ №ТУ23-00916

■ Зыщаушихъатыгъэр:

Урысы Федерацием хоутын йоффхэмкэ, телерадиокъэтынхэмкэ ыкы зэлтийэсикъю амалхэмкэ и Министрство и Темир-Кавказ чынгэ гэлээрил, зираушыхъатыгъэ номерыр

■ Зыщаушихъатыгъэр:

ОАО-у «Полиграф-ЮГ»,
385000, къ. Мыекъуапэ,
ур. Первомайскэр, 197.
Телефонхэр: приёмнэр: 52-16-79, редактор
шхъааэхэр итуадзэ —
52-49-44, пшьээзкъыж зыхыыр
секретарыр — 52-16-77.
E-mail: adygvoice@mail.ru

■ Пчыагъэр

4876

Индексхэр

52161

52162

Зак. 465